

Δημοκρατία Χωρίς Οξυγόνο

Η κατάσταση του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα σήμερα

Περίληψη

Η ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κατάσταση του Κράτους Δικαίου ερμηνεύεται από την Ελληνική Κυβέρνηση ως θετική αναγνώριση της πολιτικής και της δράσης της, γεγονός, ωστόσο, που φαίνεται να έρχεται σε σφοδρή αντίφαση με τις παρατηρήσεις και ανησυχίες που εκφράζουν διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης για τους θεσμούς της χώρας.

Ρητό [αίτημα](#) της Κοινωνίας των Πολιτών είναι μία αλλαγή της προσέγγισης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην ανάλυση του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα, με έμφαση όχι στις «δεσμεύσεις» ή «προθέσεις» του κράτους αλλά στην **πραγματική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα**, στο πλαίσιο της οποίας οι παραβιάσεις στοιχειωδών αρχών και αξιών του Κράτους Δικαίου δεν φαίνεται να αποτελούν μεμονωμένα περιστατικά.

Οι ανεξάρτητες οργανώσεις Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ), Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΛΕΔΑ), HIAS Ελλάδος, Homo Digitalis, Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο (RSA), Reporters United, Solomon και Vouliwatch, καταγράφουμε **συστημικά προβλήματα των ελληνικών θεσμών που πλήττουν το Κράτος Δικαίου**, με τη νέα συνεισφορά μας στον ετήσιο έλεγχο των εθνικών συστημάτων που διεξάγει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσω της σχετικής [Έκθεσης για το Κράτος Δικαίου](#). Εντοπίζουμε μία σειρά από οριζόντια ζητήματα με αντίκτυπο στις διαφορετικές πτυχές του Κράτους Δικαίου στη χώρα, με έμφαση στα παρακάτω:

Δικαιοσύνη: Απουσία λογοδοσίας και απόδοσης ευθυνών σε κρατικά όργανα

Η Ελληνική Δικαιοσύνη αδυνατεί συστηματικά να ελέγξει την εκτελεστική εξουσία για παράνομες πράξεις και περιστατικά αυθαιρεσίας και να αποδώσει ευθύνες για ποινικά αδικήματα που διαπράττονται από κρατικά όργανα. Η έλλειψη λογοδοσίας συνεχίζει να διαπνέει το σύνολο σχεδόν των πτυχών του Κράτους Δικαίου και συναντάται ιδίως στις πολύκροτες υποθέσεις που δοκιμάζουν την ήδη αποδυναμωμένη εμπιστοσύνη των πολιτών στο δικαστικό σύστημα. Μόνο στο πρόσφατο χρονικό διάστημα, η Δικαιοσύνη:

- ❖ Δεν βρήκε καμία ένδειξη παρανομίας της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ) ή οποιουδήποτε άλλου δημοσίου υπαλλήλου, στο **σκάνδαλο των υποκλοπών** (Εισαγγελία Αρείου Πάγου. Μάλιστα, έθεσε την υπόθεση στο αρχείο σε ό,τι αφορά τα όργανα του κράτους, χωρίς να δοθεί εξήγηση για τους κοινούς στόχους παρακολουθήσεων από την ΕΥΠ και από το κακόβουλο λογισμικό Predator, ή για την παράλειψη κλήσης μαρτύρων και προσώπων που θα εισέφεραν κρίσιμα στοιχεία για την υπόθεση.
- ❖ Αρνήθηκε, κατά πλειοψηφία, να ελέγξει τη νομιμότητα της **αλλαγής στη σύνθεση των συνταγματικά κατοχυρωμένων ανεξάρτητων αρχών ΑΔΑΕ και ΕΣΡ**, που αποφασίστηκε το 2023, εκ των οποίων η πρώτη είχε ενεργό ρόλο στη διερεύνηση του σκανδάλου των υποκλοπών, κρίνοντας ότι ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών δεν είχε έννομο συμφέρον για να ζητήσει την ακύρωση των σχετικών αποφάσεων (Συμβούλιο της Επικρατείας). Η απόφαση του ΣτΕ σήμανε σοβαρή οπισθοδρόμηση της νομολογίας σε σχέση με τον ρόλο των δικηγορικών συλλόγων στη διασφάλιση της θεσμικής ανεξαρτησίας των ανεξάρτητων αρχών και με τις αρμοδιότητες που τους αναθέτει ο Κώδικας Δικηγόρων.
- ❖ Δεν έχει ασκήσει ούτε μία ποινική δίωξη κατά κρατικών οργάνων (Εισαγγελίες Πρωτοδικών & Εισαγγελία Ναυτοδικείου Πειραιά), καθώς σύμφωνα με τα στοιχεία που διέθεσε, την τελευταία πενταετία έχει αρχειοθετήσει πάνω από 200 έρευνες για καταγγελίες **επαναπροωθήσεων και άλλων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε βάρος προσφύγων και μεταναστών από κρατικά όργανα**. Όπως τόνισε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) στην πρόσφατη εμβληματική απόφαση A.R.E. κατά Ελλάδας της 7^{ης} Ιανουαρίου 2025, την πρώτη καταδίκη της Ελλάδας για τη «*συστηματική πρακτική*» των επαναπροωθήσεων, καμία υπόθεση δεν έχει περάσει το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης στην ελληνική ποινική διαδικασία, εγείροντας σοβαρές αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα της ποινικής δικαιοσύνης. Αναποτελεσματική παραμένει η Δικαιοσύνη και στον έλεγχο της **αστυνομικής βίας**, με νέα καταδίκη από το ΕΔΔΑ στην πρόσφατη απόφαση *Παναγιωτόπουλος κατά Ελλάδας*. Στον αντίποδα της αρχειοθέτησης, συλλήβδην, των καταγγελιών αυτών λόγω έλλειψης «*επαρκών ενδείξεων*», παραμένει η πρακτική της καταχρηστικής **ποινικοποίησης των ίδιων των θυμάτων κρατικής αυθαιρεσίας και των υπερασπιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, με διώξεις έως και καταδίκες κατ' επίκληση εξόχως ελλιπών αποδεικτικών στοιχείων.
- ❖ Άργησε αδικαιολόγητα (σχεδόν 2 χρόνια) στην αναζήτηση κρίσιμων στοιχείων για τις συνθήκες του **δυστυχήματος των Τεμπών**, ενόψει ιδίως των καθυστερήσεων και ελλείψεων:
  - α) στην κατάσχεση των καταγραφών συνομιλιών και β) των αναφορών ότι από το οπτικό υλικό που κατατέθηκε στις αρχές έλειπε το βίντεο των καμερών ασφαλείας από τον

σταθμό φόρτωσης της εμπορικής αμαξοστοιχίας, με σοβαρό κίνδυνο να καταστεί αδύνατη η συλλογή αποδείξεων και να διακυβευτεί η αποτελεσματικότητα της έρευνας.

- ❖ Δεν κάλεσε για εξηγήσεις τους υπαλλήλους του Ενιαίου Κέντρου Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης (ΕΚΣΕΔ) και του Κέντρου Επιχειρήσεων (ΚΕΠΙΧ) ή την ηγεσία του Λιμενικού Σώματος, κατά την [προκαταρκτική εξέταση](#) του **ναυαγίου της Πύλου**, παρότι από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτουν σαφώς ευθύνες των ανωτέρω. Από την Εισαγγελία κλήθηκαν μόνο το πλήρωμα του σκάφους ΠΠΛΣ 920 και τα επιβαίνοντα σε αυτό μέλη του Κλιμακίου Ειδικών Αποστολών (ΚΕΑ) για έγγραφες εξηγήσεις (Εισαγγελία Ναυτοδικείου Πειραιά).

Χρόνια και συστημική παθογένεια της Δικαιοσύνης αποτελούν και οι **καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση δικαστικών υποθέσεων**, με την Ελλάδα να κατατάσσεται τελευταία στην ΕΕ στην ταχύτητα επίλυσης αστικών υποθέσεων σε πρώτο βαθμό και με το Συμβούλιο της Επικρατείας να αποτελεί με διαφορά το πιο αργό ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της ΕΕ, παρότι ο αριθμός των δικαστών στη χώρα (37,3 ανά 100.000 κατοίκους το 2022) υπερβαίνει κατά πολύ τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (17,6) σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα [στοιχεία](#) του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEPEJ).

Παράλληλα, η **αδικαιολόγητη τυπολατρία των ανώτατων δικαστηρίων**, η οποία καταλήγει σε φαινόμενα αρνησιδικίας αντίθετα με την υποχρέωση διασφάλισης της πρόσβασης στη δικαστική προστασία, οδηγεί τη χώρα σε καταδίκες από το ΕΔΔΑ από το 2000 μέχρι σήμερα. Πρόσφατες καταδίκες της υπερβολικά [τυπολατρικής στάσης](#) του Συμβουλίου της Επικρατείας αποτέλεσαν οι αποφάσεις *Ζουμπουλίδης κατά Ελλάδας* της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 2024 σχετικά με την αποζημιωτική ευθύνη του κράτους για δικαστικά σφάλματα και *Τσιώλης κατά Ελλάδας* της 19^{ης} Νοεμβρίου 2024 σχετικά με τις προϋποθέσεις παραδεκτού της αίτησης αναίρεσης.

«Κακή» νομοθέτηση

Τόσο η εκτελεστική όσο και η νομοθετική εξουσία εξακολουθούν να παραβλέπουν συστηματικά τους κανόνες της καλής νομοθέτησης. Το 41,67% των σχεδίων νόμων που ψηφίστηκαν εντός του 2024 τέθηκαν σε δημόσια διαβούλευση για χρονικό διάστημα συντομότερο των προβλεπόμενων δύο εβδομάδων. Περαιτέρω, στη συντριπτική πλειονότητα των εξεταζόμενων περιπτώσεων (44 από τους 48 νόμους) το σχέδιο που κατατέθηκε στη Βουλή περιείχε περισσότερες διατάξεις σε σχέση με το αντίστοιχο σχέδιο νόμου που τέθηκε σε διαβούλευση. Έτσι, **παραπάνω από 300 άρθρα φαίνεται να ψηφίστηκαν χωρίς να έχουν περάσει από το στάδιο της δημόσιας διαβούλευσης**.

Συστηματική κακή πρακτική στη νομοθέτηση παραμένει η κατάθεση και ψήφιση **εκπρόθεσμων και άσχετων τροπολογιών**. Περισσότερες από τις μισές τροπολογίες του περασμένου έτους – 43 σε σύνολο 76 – κατατέθηκαν την ημέρα ή την παραμονή της συνεδρίασης στην Ολομέλεια της Βουλής για την ψήφιση του νομοσχεδίου, ενώ σχεδόν όλες – 73 σε σύνολο 76 – περιείχαν διατάξεις που δεν σχετίζονταν με το κύριο θέμα του νομοσχεδίου. Αντίστοιχους προβληματισμούς δημιουργεί και το φαινόμενο της ψήφισης «**πολυνομοσχεδίων**», το οποίο κάθε άλλο παρά μεμονωμένο μπορεί να χαρακτηριστεί, όπως υποδηλώνουν χαρακτηριστικά οι όροι «άλλες διατάξεις / ρυθμίσεις» στους τίτλους 37 νόμων.

Ενδεικτική της βιασύνης και προχειρότητας που χαρακτηρίζει την προετοιμασία και ψήφιση των νόμων, αλλά και της συχνής αδυναμίας εφαρμογής νέων διατάξεων, θα μπορούσε να θεωρηθεί και η **αλλεπάλληλη τροποποίηση νόμων ακόμη και σε σύντομο χρόνο από την ψήφισή τους**. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας τροποποιήθηκαν από έξι διαφορετικούς νόμους το 2024 και ξανά τον Ιανουάριο του 2025.

Ελευθερία του Τύπου: Ουραγός της ΕΕ για τρίτη χρονιά

Η Ελλάδα κατατάσσεται για τρίτη συνεχόμενη χρονιά στην τελευταία θέση στην ΕΕ σε θέματα ελευθερίας του Τύπου, καθώς ενισχύεται το μοντέλο της **συγκέντρωσης ιδιοκτησίας ΜΜΕ** από μεγάλους επιχειρηματίες, σε συνδυασμό με τον έλεγχο αθλητικών ομάδων και ναυτιλίας, ενώ σημαντικά στοιχεία για την ιδιοκτησία ΜΜΕ λείπουν από τη δημόσια βάση δεδομένων του ΕΣΡ.

Παράλληλα, εξακολουθούν να αναφέρονται περιστατικά κρατικής παρέμβασης ή έλλειψης αντικειμενικότητας στην ΕΡΤ, καθώς και **επιθέσεις και καταχρηστικές αγωγές (SLAPPs) κατά δημοσιογράφων**. Εμβληματικό παράδειγμα αποτελούν οι τουλάχιστον 16 αγωγές του ανιψιού και πρώην Γενικού Γραμματέα του Πρωθυπουργού, Γρηγόρη Δημητριάδη, σε βάρος μέσων ενημέρωσης και δημοσιογράφων για την έρευνά τους σχετικά με το σκάνδαλο των υποκλοπών. Η πρώτη από αυτές απορρίφθηκε από το Πρωτοδικείο Αθηνών τον Οκτώβριο του 2024 και έχει ασκηθεί έφεση από τον κ. Δημητριάδη.

Προσωπικά δεδομένα: Παραβιάσεις από κρατικές αρχές

Την ολιγωρία των ελληνικών αρχών στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανέδειξε πέρυσι μία σειρά από **υψηλά πρόστιμα της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού**

Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) σε βάρος διαφορετικών Υπουργείων και της Αστυνομίας. Οι παραβιάσεις αφορούσαν σε ζητήματα όπως η [διαρροή στοιχείων](#) εκλογών εκτός του Υπουργείου Εσωτερικών και η χρήση τους από Ευρωβουλευτήρια για προώθηση επικοινωνίας πολιτικού περιεχομένου, τα [συστήματα παρακολούθησης](#) «Κένταυρος» και «Υπερίων» στις προσφυγικές δομές των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου αλλά και η διαδικασία έκδοσης των νέων [ελληνικών ταυτοτήτων](#).

Διαφθορά: παραβλέποντας τους κανόνες διαφάνειας

Το χάσμα ανάμεσα στην (υπερ)πήφιση νόμων και τη (μη) εφαρμογή τους αλλά και η χρόνια δυσκολία πρόσβασης των πολιτών στη δημόσια πληροφορία, είναι κάποιες βασικές προκλήσεις κατά της ουσιαστικής εξασφάλισης της διαφάνειας και της λογοδοσίας και εν τέλει της καταπολέμησης της διαφθοράς. Αναφέρεται, μεταξύ άλλων, πως:

- ❖ Αμφισβητείται η εφαρμογή του **νόμου για το lobbying**, όπως και η επάρκεια των (τυχόν) ελέγχων που διενεργούνται. Το δεδομένα που δημοσιεύονται στο Μητρώο Διαφάνειας δείχνουν σοβαρές [ελλείψεις](#) στην καταγραφή τόσο των «εκπροσώπων συμφερόντων» (*lobbyists*) όσο και των «θεσμικών φορέων». Ο δε εξαιρετικά χαμηλός αριθμός εγγεγραμμένων εκπροσώπων συμφερόντων και καταγεγραμμένων συναντήσεων καταδεικνύει την περιορισμένη κάλυψη του νόμου, από τον οποίο εξαιρούνται οι «*in-house lobbyists*», δηλαδή η συντριπτική πλειοψηφία του lobbying στην Ελλάδα.
- ❖ Δεν εξασφαλίζεται στην πράξη η απαιτούμενη διαφάνεια για τα **δώρα σε πολιτικά πρόσωπα**. Ο [κατάλογος](#) δώρων στον Πρωθυπουργό και τους 60 Υπουργούς και Υφυπουργούς της Κυβέρνησης, δημοσιεύτηκε κατόπιν πολλαπλών αιτημάτων και παρεμβάσεων της Κοινωνίας των Πολιτών, έχοντας μορφή και περιεχόμενο που δημιουργεί πλείστους προβληματισμούς. Φαίνεται δε, να είναι ανεπίσημος, ανυπόγραφος και να αναφέρεται σε σύνολο μόνο 25 δώρων με παραλήπτες τέσσερα πολιτικά πρόσωπα κατά το διάστημα 2022-2023. Τα δε δώρα σε Βουλευτές εξακολουθούν να μη δημοσιεύονται.
- ❖ Δεν έχει δημοσιευτεί από την Προεδρία της Κυβέρνησης ο [συγκεντρωτικός κατάλογος των συνεργατών των ιδιαίτερων γραφείων](#) Υπουργών, Υφυπουργών, Γενικών και Ειδικών Γραμματέων, ούτε η ετήσια έκθεση με στοιχεία για τον αριθμό και τα μισθολογικά κλιμάκιά τους, παρά τις σχετικές συστάσεις της GRECO. Από τις δε ιστοσελίδες των περισσότερων Υπουργείων λείπουν τα στοιχεία των συνεργατών ιδιαίτερων γραφείων.

- ❖ Δεν τηρούνται σχεδόν ποτέ οι προθεσμίες υποβολής **δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης** («πόθεν έσχες») των πολιτικών προσώπων, καθώς δίνονται διαρκώς παρατάσεις. Ειδικότερα, οι παρατάσεις που δόθηκαν (και) το 2024, έχουν οδηγήσει στο να μην έχουν κατατεθεί – και άρα να μην έχουν ελεγχθεί ή δημοσιοποιηθεί – οι δηλώσεις για τα έτη 2023 (χρήση 2022) και 2024 (χρήση 2023).
- ❖ Ανεφάρμοστος φαίνεται να μένει και ο **νόμος για τους whistleblowers**, καθώς παραμένει άγνωστος ο [αριθμός](#) των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων που έχουν δημιουργήσει εσωτερικούς διαύλους αναφοράς και ο αριθμός των φορέων και ιδίως Υπουργείων που δεν έχουν συμμορφωθεί με τις (τυπικές τουλάχιστον) υποχρεώσεις που θέτει ο νόμος. Στην αντίθετη κατεύθυνση, σε σοβαρές αμφιβολίες για το μέλλον του whistleblowing στη χώρα οδηγεί η πρόσφατη [άρση της προστασίας](#) δύο μαρτύρων στην υπόθεση Novartis και ήδη η ποινική δίωξή τους.

* * *

Συνεχίζουμε και ενισχύουμε την κοινή προσπάθεια της Κοινωνίας των Πολιτών να υποστηρίξει τον έλεγχο του Κράτους Δικαίου, με την υποβολή αξιόπιστων και επίκαιρων πληροφοριών που αντλούμε μέσα από τους διαφορετικούς τομείς της δραστηριότητάς μας.

Ζητούμε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προβεί σε ενδελεχή εξέταση της κατάστασης του Κράτους Δικαίου στην Ελλάδα και να διατυπώσει σαφείς συστάσεις για άμεσες και συγκεκριμένες δεσμεύσεις από την Ελληνική Κυβέρνηση.

[Κατεβάστε την πλήρη έκθεση]